

տխուր տեսարանին վրայ միշտ պիտի բարձրանար խաչին խորհուրդը և մխիթարութիւնը, և մենք մեր տառապանքի կտրմիր եղէգնիկի վիրաւոր ծակերէն մեր վերքերը երգի վերածած պիտի երգէինք փառք խաչին, անոր խորհուրդով չափելով արժէքը կեանքին:

Այդ է պատճառ որ խաչի տօները մեր Եկեղեցիին մէջ միշտ զիմաւորուած են կրկնակ զգացումներով, կրօնական և ազգային: Ոստի մեր դրօշն է եղած և մենք խաչի մտածումով ու նշանակութեամբ զիմաւորած ենք կեանքը և արժեւորած ինքզինքնիս:

Տարիներէ ի վեր մեր վրայ բացուող ազէտներու պատճառաւ, մինք մեր խաչին ճամբուն վրայ եղանք և կը շարունակենք մնալ, քայքայ չենք խորտակուած մեր ուսերուն ծանրացող խաչերու ներքեւ: Վա՛յ անոր որ չի զգար ու չունի ներքին այն ոյժը, այն զօրութիւնը՝ որ զինքը դժուարութեան բարձունքներէն վեր կը տանի, որուն հոգիին ու նայուածքին մէջ չի պայծառանար տեսիլքը որ իր գոյութեան իմաստն է, համատարած խաչը:

Մեծազոյն տառապանքը կը ծնի պայծառատեսութենէն, գիտակցութենէն, որ իր անհատական ցանկութիւններէն անդին անցնելով կը հասնի պայծառութեան, բիւրեղացման: մերկացած այս աշխարհի զրահներէն կը տեսնուի իր գերբնական գեղեցկութեամբ, խորութեամբ, զօրութեամբ և մարդկայնութեամբ: Հերոսներ, ուրբեր, արուեստագէտներ, այրուելով կուտան իրենց լոյսը: Իսկ տառապանքի գերազոյն գաղտնիքն ու յաղթանակը սէրն է, որուն մէջ մարդկային բոլոր ձգտումները կը քաղցրանան, կը սրբուին ու կը պայծառակերպուին, իրենց գերազոյն իմաստն ու լիութիւնը կը գտնեն: Աստուծոյ սէրը որ կը հասի վար, ողողելու մեր գոյութիւնը ամբողջ, կարող ընելով մեզ տանելու խաչը Յիսուսին, այսինքն մեր կեանքի գերազոյն իմաստն ու գոհուցութեան խորհրդագանիլը:

Ե.

ՍԻՄՈՆ ԿԻՒՐԵՆԱՑԻՆ

Պաշտ երթալու ճամբուն վրայ հանգիւ պիտի իրեն, որ խաչը ուսին կը բարձրանար Գողգոթան: Բազմութիւնը կը հտուէր իրեն, ես ալ իմ կարգիս քայիցի իր քովէն: Իր բոնը կը ստիպէր զինքը որ յաճախ կենայ, որովհետեւ իր մարմինը տակաւ կորսնցնելու վրայ էր իր ուժերը:

Հոգովէացի զինուոր մը այդ միջոցին մօտեցաւ ինծի և ըսաւ: «Երբեք զօրաւոր ես և տոկուն, վերցուր խաչը այս մարդուն: Երբ լսեցի այս բառերը, սիրտս լեցուցաւ քաղցրութեամբ և երախտագիտութեամբ և վերցուցի իր խաչը: Ընդհանրապէս էր, չինուած կաղնիփայտէ և տամկացած ձիւնուան անձրեւներէն: Յիսուս նայեցաւ ինծի, քրտինքներ կը հոսէին իր ճակտէն, թրջելով իր դէմքն ու մօրուքը: Նորէն նայեցաւ ինծի և ըսաւ: «Երբեք ալ խաչիցի այս բաժակէն, դուն պիտի ըմպես զայն ինծի հետ, մինչև վերջը ժամանակնեցի»: Յետոյ զրաւ իր ձեռքը իմ ազատ ուսին և մենք քայիցիք միասին մինչև Գողգոթայ:

Այժմ այլևս չէի զգար խաչին ծանրութիւնը: կը զգայի միայն հպումը իր ձեռքին, որ թոչունի մը թնին պէս կը հանգչէր ուսիս: Յետոյ հասանք բլուրին գագաթը ուր պիտի խաչուէր ինքը: Այն ատեն միայն զգացի փայտին ծանրութիւնը, որովհետեւ զգացի մահը որ կը կախուէր խաչին թեւերէն:

Անիկա չխօսեցան, երբ զամբողջ վարսեցին իր ձեռքերն ու ոտքերը խաչին վրայ, և իր բազուկներն ու սրունքները չդողացին մուրճներու հարուածներուն ներքեւ, կարծես թէ մեռած էին անոնք, ու կենդանացան երբ ողողուցան արիւնով: Գամբի իր ձեռքերուն մէջ կը թուէին ըլլալ մականներ, արքայ մը ձեռքերով բռնուած, որոնք կը փորձէին բարձրանալ դէպի երկինքները: Զէի մեղքնար իրեն, որովհետեւ բռնուած էի հիացումէ մը՝ որ կը մնար անբացատրելի:

Այժմ, մարդը որուն խաչը կրեցի, իմ խաչս է եղած: Եթէ նորէն ըսուի ինծի օվերցուր խաչը այս մարդուն, ես պատ-

ԿԼԵՆՈՆԵԳԻՏԵԿԱԿԱՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐԸ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Ա.

ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԲԱՍԻՆ ՍՏՈՒԳԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ամէն կրօնի մէջ կան յատուկ պաշտօնեաներ, որոնց գործն է իրենց կրօնը ուսուցանել, քարոզել, մեկնել, մէկ խօսքով՝ վարդապետել: Հրէութեան մէջ՝ Օրէնուսոյ կամ Վարդապետ օրիւսց (= *νομδοι δασκαλοι*) կը կոչուէին ասոնք, որ արդարապէս Ռաբբի, Ռաբբուլի⁽¹⁾, որ թէ բուն եբրայական ձևով է թէ հայ թարգմանութեամբ (= Վարդապետ) շատ անգամ գործածուած են Նոր կտակարանի մէջ. նոյն իսկ երկու տեղ ալ եբրայականը հայերէն թարգմանութեան հետքով քովի դրուած են. «Ռաբբի, որ թարգմանեալ կոչի Վարդապետ»: «Եւ նա դարձաւ և ասէ ցնա Եբրայեցիքն, Ռաբբուլի, որ թարգմանի Վարդապետ» (Հմմտ. յուն.:

(¹) Ռաբ = Ռաբբա, աւելի ետք Ռաբբուլի, եբրայեցիքն կը նշանակէ Գլուխ, Պետ (Հմմտ. Դ. Թագ. Իե. 8, Դանիէլ Ա. 3. Ծ. 11) Ռաբբի նախապէս կը նշանակէր նաև հրէական բարձր զբոսի վարժապետը, որ Ս. Դիրքը կը մեկնէր. կը վարդապետէր, ուսանողներու վերաբանութեանց կ'առաջնորդէր, անոց աստիճաններուն կը պատասխանէր և կ'ամփոփէր վերաբանութիւնները. ետքը՝ Ռաբբի ըսուեցան օրէնստեսներ կամ օրինաց վարդապետներն ալ, գիտականները, Աստուածաբանական զոյրացներու պետերն ալ. իսկ հիմա Ռաբբի հիւսիսի հրեայ հասարակութիւններու պետերը:

Բնատ եւ տանելու գայն մինչև ծայրը կեանքիս, բայց պիտի խնդրեմ իրմէ որ դնէ իր ձեռքը ուսիս վրայ:

Առիկա պատահեցաւ տարիներ առաջ, սակայն ամէն անգամ որ հետեւիմ դաշտի ակօսներուն և կամ ընկղմիմ քաղցր թմբուութեան մը մէջ, քունէն առաջ, միշտ մտածումս կ'երթայ այն սիրելի Մարդուն, որ այնքան վեհ ու քաջ եղաւ իր մահուան ժամերուն: Ու միշտ կը զգամ իր թեւաօր ձեռքը ձախ ուսիս վրայ:

Յ. Ծ.

Դ'αββει, Παββουει = Διδάσκαλε, Բադհ. Ա. 38 և Ի. 16-17). Ռաբբիներ կը ձեռնադրուէին և այս ձեռնադրութիւնն էր որ անցաւ քրիստոնէութեան ալ (Է. Թ. Մարկոս-Աւետիքոս, Եր. 527): Իսկ Ձեռք դնել = Ձեռնադրել = Ձեռնադրութիւն ուղղակի Բանի և ռեզոնի սպասուորութեան համար արդէն սովորական էր Առաքելներու ատեն, որ հետըզհետէ զարգանալով յատուկ Կանոնի ձև մը առաւ, ինչպէս որ կը գտնենք հիմա, զոր օրինակ, Հայ Եկեղեցւոյ Մաշտոցին մէջ:

Հայ Եկեղեցւոյ մէջ ալ Բանին = Աւետարանի քարոզութիւնը, Ս. Դրոց վերծանութիւնն ու մեկնութիւնը, քրիստոնէական կրօնի ուսուցումը՝ յատուկ պաշտօնեաներու յանձնուած էին, Վերձաճող, Մեկնիչ, Քարոզիչ, որչափ ալ տարբեր տարբեր ճիւղերու պաշտօնեաներ նկատուին, բայց այդ բոլորը վարդապետներ էին:

Ի՞նչ կը նշանակէ ուրեմն վարդապետ, որով նախնիք թարգմանած են եբրայեցիքն Ռաբբի, Ռաբբուլի, յուն. Διδάσκαλος բառերը:

Դժբախտաբար վարդապետ բառին շատ որոշ ստուգաբանութիւնը չենք գիտեր դեռ: Ամենէն առաջ ստուգաբանած են վարդ = արջ, Ե (կիւլ) բառով. իբր վարդի պէտք, զլիւսուորը. ինչպէս որ վտղը նկատուած է ծաղիկներու թագուհի, նոյնպէս Աստուածաբանութիւնն ալ նկատուած պիտի ըլլար գիտութեանց թագուհին և հետեւաբար վարդապետք աւելի խորհրդապաշտական (symbolique) իմաստ մը պիտի ունենար, քան թէ իրական ստուգաբանութիւն մը:

Նոր Հ. Բաղվաբիին հեղինակները կը ստուգաբանեն քիչ մը տարբերութեամբ, այսպէս.

«Վարդապետ, Διδάσκαλος, Doctor, magister, ἐπιστάτης, paretectus, paraepositus (ի բառէս Վարժ և ո՛չ վարդ.) պետ վարժից, վարդապետ, ուսուցչապետ, ուսուցիչ, օրէնստես, քարոզ Բանի, ուսիրի, բարբուրի, և Ոստիկան, ճարտար, վարժիչ և վերականգն ուսմանց, հրահանգաց և արհեստից. վարդապետ, և վարդապետ, ուսաւ, հոնա, հոնա հեծեցի, օգովուեա»:

Հ. Ս. Տէրվիշեան «Վարդապետ»-ին դուռ կրօնական իմաստ մը կուտար, «գործ. vaurd